

"Cenab-ı Hak bazı hikmetlere binaen sebepler ile iş görüyor." denilse doğru olur mu? Sebeplerin madde aleminde maddi cihetler açısından tesiri yok mu? Risale-i Nurlarda bu konuda bölüm var mı?

İlliyet ve maluliyet: (Determinizm, nedensellik) Olay ve vakaların birbirine belirli bir şekilde bağlı olması, her şeyin bir sebebi olması ya da her şeyin bir sebebe bağlanarak açıklanabilir olması, ya da belli sebeplerin belirli sonuçları doğuracağı, aynı sebeplerin aynı şartlarda aynı sonuçları vereceğini iddia eden felsefi bir kavramdır.

Bu felsefeye göre kainatta her şey sebeplerin tasarrufunda ve idaresindedir. Allah'ın kainat üzerindeki tedbir ve tasarrufunu inkar ediyorlar. Bir nevi sebepleri ilahlaştırıyorlar. Neticeyi sebepten biliyorlar. Risale-i Nur'un en birinci hedefi bu batıl felsefeyi çürütmektir. Risale-i Nur'un ekser parçaları bu fikri kati deliller ile çürütüyor.

Lakin önemli bir nokta var, oda şudur: Üstad Hazretleri sebepleri inkar etmiyor, sadece sebeplerin ilahlaştırılmasını reddediyor. Sebepler neticeleri yaratmıyor, sadece onların teşekkül ve yaratılmasında vasıtalık ve araçlık yapıyor. Allah kainatta sebepler vasıtası ile iş yapıyor ve bunu kendine tabiri yerinde ise adet edinmiştir. Bu yüzden kainatta sebepler bir sünnetullah ve adetuulah nevinden sabit ve daimidirler. Allah bu nizamını bozmuyor, sürekli ve devamlı yapmıştır. Zaten determinist felsefeyi yanıltan da bu kanun ve sebeplerin istikrar ve devamlılığıdır. Yani aynı neticenin aynı sebeple sürekli beraber olmaları insanların ekserisini yanıltmıştır.

Halbuki elma ağacı elmanın, arı balın, inek sütün, üzerinden bir katrilyon yıl da geçse mucidi ve yaratıcısı olamaz. Üstad Hazretleri bu noktayı nazara veriyor. Yoksa sebeplerin varlığını ve devamlılığını inkar etmiyor. Hatta Risale-i Nur'un önemli bir delili bu sebeplerin sürekli ve devamlı olmasıdır. Zira kanunların ve sebeplerin sürekli olması bir nizamı gösterir, nizam ise **Nazım**ı akla ispat eder.

Ayrıca iktiran bahsi de meselemize ışık tutar. İktiran, sebep ile sonucun beraber gelmesine denir. Elma ile elma ağacının, yumurta ile tavuğun, süt ile ineğin, bal ile arının beraber gelmeleri gibi. Halbuki Allah yumurtayı tavuksuz, sütü ineksiz, elmayı ağaçsız da verebilir.

Neticeyi sebepten bilenleri yanıltan nokta, sebep ile neticenin sürekli beraber olmalarıdır. Yumurtanın sebebi tavuktur ve bu Allah'ın bir adeti ve kanunu olmasından dolayı sürekli olarak böyle cereyan ediyor. İşte bu ikisinin beraber gelmesi ve sürekli olması, yumurtanın tavuk tarafından icat edildiği zannını

doğuruyor; bu zanna **iktiran** denir... **Determinist (Alemde her şeyi sebeplere veren bir felsefe)** ve maddeci felsefiyi yanılta nokta, bu sebep ve neticenin sürekli beraber gelmesidir.

İllet ise, bir şeyin hakiki yaratıcı ve mucidine denir. Kainatta her şeyin illeti ve yaratıcısı yani hakiki sebebi Allah'ın irade ve kudretidir. Neticelere araç olan sebepler ise arada sadece bir perde bir vasıtaadır. Bunun en büyük ispatı **sebeplerin adi ve basit**, ondan hasıl olan **neticenin mükemmel ve sanatlı olmasıdır**. Elma mükemmeldir, ağaç ise adi ve basit bir araçtır. Ağacın elmayı icat ettiğini savunmak ahmaklıktan başka bir şey değildir. Zira elmanın teşekkülünde bütün kainat çarkları işliyor, bütün kainatı kudret elinde tutamayan elmayı da icat edemez. Ağacın bütün kainatın Rabbi ve İlahı olduğunu akıl kabul ederse, o zaman elma ağcıdır demek doğru olur; bunu en ahmak bile kabul etmeyeceğine göre, elmanın tek yaratıcısı Allah'tır.

Kainatta her netice bir sebep vasıtası ile yaratılıyor. Sebepsiz bir netice yoktur. Allah kainatta sebeplerle iş görmeyi kendine adet edinmiştir. Yani kainatta sebep sonuç ilişkisi hakimdir, bu hakikati yukarıda izah etmiştik. Lakin Allah sebepleri gayet derecede zayıf ve kuvvetsiz, neticeyi ise gayet derecede kuvvetli ve sanatlı yaratmıştır. Bunun hikmeti insanlar neticeyi sebepten bilmesinler dıyedir. Yani neticeyi tanzim edip yaratan sebepler değil Allah'tır. Bunu insanlara ilan ve izhar etmek için, sebepleri gayet adi ve basit, ondan hasıl olan neticeleri ise gayet sanatlı ve güzel yaratılmıştır.

Sebeplerin zayıf, sebepten hasıl olan neticenin kuvvetli olduğuna milyonlarca örnek verilebilir. Mesela, yüz bin kişilik bir şehri bir asker zorla bir yere sevk edebilir, burada sevk kuvveti askerin şahsından değil askerlik münasebeti ile dayandığı ordu kuvvetinden geliyor. Bu yüzden asker kendi namına değil ordu namına bu işi yapıyor denilir. Yoksa aksini iddia etmek hamakat olur. Zira bir askerin şahsi kuvveti yüz bin insanı zorla sevk etmeye yetmez.

Yine tohum ve çekirdek Allah'ın kudretine bir perde, bir sebeptir. Yoksa mucit ve yaratıcı değildir. Çekirdek ve tohumun mahiyeti gayet basit ve zayıf iken, çekirdek ve tohumdan hasıl olan ağacın mahiyeti ise gayet mükemmel ve ağırdır. Böyle bir sebebin, böyle bir neticeyi yaratıp, bütün işlerini tedbir ve idare etmesi mümkün değildir. Öyle ise çekirdek ve tohum her şeye kudreti yeten bir Zatın memuru ve hizmetkarıdır. Tıpkı asker örneğindeki gibi.

Mercimek tanesi büyüklüğünde olan hafızanın milyonlarca levhayı ve resimleri muhafaza etmesi, küçük bir et parçasının işi değil, Allah'ın kudretinin bir harikası ve işidir. Şayet insanın yaşamı boyunca bütün görüp duyduğu şeyleri şu tırnak kadar et ve ondaki hücreler arşivliyor, dersek ve oradaki Allah'ın harika kudret ve tasarrufunu o adi et parçasına ve şuursuz hücrelere havale edersek tam bir akılsızlık etmiş oluruz.

Her bir sebebin netice karşısında aciz ve zayıf durması, Allah'ın kudret ve

tasarrufuna işaret eden bir levha bir işarettir. Ya da sebep ile sebepten hasıl olan netice arasındaki büyük boşlukta Allah'ın isim ve sıfatları güneş gibi doğar ve kendini ilan eder. Bu boşlukta parlayan sıfatları görmemek ve Allah hakkında marifete ulaşamamak tam bir hamakat ve cehalettir. Elma gibi harika bir netice ile elmaya sebep olan ağacın arasındaki boşluğa bin bir tane güneş, yani bin bir ism-i İlahi sığar, bunları okumak gerekir. Bu konuda detaylı bilgi için Yirmi Beşinci Söz'deki [Yedinci Sırrı Belagat](#) başlıklı yazıya havale ediyoruz.

Risale-i Nurların tahkiki iman dersleri ve tefekkür yoğunluklu olması bu gafleti izale etmek ve bu nisyani parçalamak içindir. Biz ne sebeplere perestiş etmeliyiz ne de sebepleri bütünü ile inkar etmeliyiz. İkisi arasında bir denge üzerine imanımızı ve huzurumuzu yaşamalıyız.

Özet olarak, tam huzuru kazanmak için Risale-i Nurların tahkiki iman dersleri ile imanımızı kuvvetlendirmeliyiz.

Konuyla ilgili Külliyat'tan şu bahisleri okuyabiliriz:

- [Sözler, Yirmi İkinci Söz, İkinci Makam.](#)
- [Sözler, Otuz Üçüncü Söz, Yirmi Yedinci Pencere](#)